

Liever geen balletje-balletje

De huidige slechte economische situatie heeft ook aanmerkelijke gevolgen voor de gemeenten. Zo lopen de kosten voor sociale zorg door de groei van het aantal werklozen flink op. De neergang van de bouw heeft een aanzienlijke verlaging van de inkomsten uit grondexploitatie en verminderde groei van de onroerendzaakbelasting tot gevolg.

Ook op andere beleidsterreinen gaat de economische malaise niet aan de gemeenten voorbij. Het nieuwe kabinet krijgt te maken met een bezuinigingspakket dat historisch gezien van ongekeerde omvang is. De gemeenten zullen te maken krijgen met een zich nauwelijks ontwikkelend Gemeentefonds of nog erger. Bovendien liggen ook bezuinigingen op specifieke uitkeringen in het verschiet. Het zou van weinig realisme getuigen wanneer de gemeenten verzet zouden aantekenen tegen het meedelen in de financiële problemen van de overheid. De wijze waarop die bijdrage geleverd zal worden is daarbij echter cruciaal.

De afgelopen decennia hebben Rijk en gemeenten bij eerdere bezuinigingsoperaties een werkwijze ontwikkeld die borg staat voor de noodzakelijke zorgvuldigheid in hun onderlinge verkeer in moeilijke tijden. Zo werd bij bestuursaccordering in 1987 het evenredigheidsbeginsel vastgelegd. Gemeenten zouden alleen delen in macro-economische tegenvallers en niet in de tegenvallers door het niet realiseren van voorgenomen bezuinigingen door departementen. Dat was belangrijk omdat in die jaren daarvoor met name de Ministeries van VROM, VWS en OCW de neiging hadden in de begroting bezuinigingen op te voeren die in de praktijk nooit gehaald werden, dus het volgende jaar nog op de lat stonden en dan voor de tweede keer tot kortingen op het Gemeentefonds leidden.

Vanaf 1995 werd het evenredigheidssysteem verder verfijnd in de normerings-systematiek waarbij het Gemeentefonds gekoppeld werd aan de gecorrigeerde netto rijksuitgaven. Later is dit systeem nog aangevuld met een behoedzaamheidsreserve waardoor ingespeeld kon worden op aanzienlijke onderuitputting van de Rijksbegroting.

De afgelopen jaren heeft dit verfijnde afsprakenbouwwerk goed gewerkt. Het Rijk heeft zich daarbij in het algemeen een betrouwbare overheid getoond. De afspraken hebben de broodnodige rust gebracht in het bestuurlijk verkeer in moeilijke tijden wanneer overheden hun energie immers beter kunnen richten op het oplossen van de problemen van de burger in plaats van onderlinge strijd te leveren. Zij getuigen bovendien van logica en rechtvaardigheid: Rijk en gemeenten delen in gelijke mate bij voorspoed en tegenspoed; zij gaan samen de trap op en samen de trap af.

Ik pleit ervoor deze verworvenheid ook in de komende periode, die al moeilijk genoeg wordt, te koesteren. Ook ten aanzien van bezuinigingen op specifieke uitkeringen geef ik de voorkeur aan een aanpak die aan gewone mensen is uit te leggen. Daarom moeten kortingen alleen doorgevoerd worden wanneer de gemeenten in staat worden gesteld om het beleid aan te passen of af te bouwen. Minder geld bij verder gelijkblijvende of zelfs hogere eisen is bestuurlijk balletje-balletjespel. Dit is aan burgers niet te verkopen. Ook bij het sluiten van bestuursaccorderingen en convenanten raad ik sterk af verplichtingen en risico's over te hevelen of over te nemen zonder gelijktijdige overdracht van middelen. Dit leidt anders immers tot verwachtingen bij de burger die nimmer waargemaakt kunnen worden. Op deze manier neemt het vertrouwen van de burger in de overheid alleen maar verder af.

Het is te hopen dat in de kabinetsformatie het voornemen de onroerendzaakbelasting af te schaffen, wordt teruggedraaid. Dat is goed voor de gemeentelijke autonomie en levert bovendien een besparing op van maar liefst twee miljard euro wegens dan niet meer noodzakelijke compensatie voor de gemeenten. Dit geld kan beter worden ingezet voor bevordering van het herstel van de economie. Een sterke economie is natuurlijk uiteindelijk ook de garantie voor financieel sterke en gezonde overheden.